

SİYASET VE AHLÂK: GERÇEKLİKLE İDEALİN BAĞDAŞMAZLIĞI SORUNU

Prof. Dr. Davut DURSUN

Sakarya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
RTÜK Üyesi

I

Başlığında sınırlandırıcı bir sözcük olarak “etik” kavramı bulunan sempozyuma sunulan tebliğlerde hem “ahlâk” hem de “etik” kavramının tercih edilmesi bu iki kavramın anlam çerçevesinin çok kesin çizgilerle ayrılmamış olduğunu ve çoğu kez birbirinin yerine kullanıldığını göstermektedir. Son yıllarda toplumsal hayatın hemen hemen her alanında daha sık duymakta olduğumuz “etik” sözcüğü ile “ahlâk” sözcüğünün anlam çerçevesini belirlemenin sanıldığı kadar kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca her iki kavramın günlük konuşma dilindeki anlamlarıyla bilim ve felsefe çalışmalarındaki anlamları arasında da belli kaymaların olduğu gözlenmektedir. Genel olarak belli toplumsal alanlarda kendilerinden beklenen, talep edilen eylem ve davranışlar “ahlâk” kavramıyla karşılanırken beklenen ve talep edilenlerin dışındakiler “ahlâk dışı” olarak görülmektedir. Mesela siyaset alanında siyasi temsil görevine talip olanların halktan oy almak için verdikleri sözleri tutmamaları, kişisel menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri, kamu imkânlarını haksız ve hukuksuz yollarla bir tarafa aktarmaya çalışmaları, hatta bu tür amaçları gerçekleştirmek için mafya türü çevrelerle iş tutmaları “ahlâk” ve “etik” tartışmalarını gündeme getirmektedir.

Felsefi olarak “ahlâk” ve “etik” kavramları, çoğu kez birbirinin yerine kullanılması na rağmen iki ayrı eylem ve faaliyet alanını ifade etmektedir. En basit anlatımla “ahlâk”, toplumsal alanda insanlar arası ilişkilerde bireylerin uymaları beklenen ve talep edilen davranışlardır. Bunlar bir değer olarak “iyi” ve “güzel” şeklinde nitelenen davranış ve eylemlerdir. Bu durumda ahlâktan “davranışlara ilişkin belirli bir yerde ve zamanda geçerli olan değer yargıları sistemleri anlaşılacak”ta (Bk. Tepe, 1998: 9-11) olduğu söylenebilir. Söz konusu değer yargılarının zamana ve mekâna göre değişiklik göstermesi ahlâkın dinamik bir ilişkiler sürecinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında en eski felsefe disiplinlerinden biri olan etik, yapılması gerekeni söyleyen veya davranışlara ilişkin normlar koyan bir faaliyet değil yapılması istenen eylemlere sorular soran; neyin değerli neyin değersiz olduğu, hangi eylemlerin yapılmasının doğru, hangilerinin doğru olmadığı, doğru eylemin ve adaletin ne olduğu vb. soruları sorma faaliyetidir. Sonuç olarak etik, ahlâk üzerinde

düşünebilme, bir ahlâk felsefesi yapma etkinliği, tarihsel olarak yaşanan bir olgu olan ahlâka yönelen bir felsefe disiplini olarak gelişmiştir (Tepe, 1998: 12 vd.). Bu durumda ahlâk ve etik kavramlarının anlam çerçevelerinin farklı olduğunu, ancak birbirini tamamladıklarını söylemek mümkün.

II

Bu izahı siyaset ve ahlâkın doğaları ve arasındaki ilişkilerin sorunlu yapısına ve bu alandaki spekülasyona dikkat çekmek gerektiği için yaptık. Çalışmadaki temel sorumuz şudur: Siyasetin doğası ile ahlâkın doğası hangi temel niteliklerle belirlenebilir? Siyaset ve ahlâkın doğaları örtüşebilir mi? Siyaset önceden belirlenen ve sınırlandırılan kalıplar ve değerlerle icra edilebilir mi?

Bu soruları sormamızın sebebi siyasetle ahlâk arasındaki ilişkilerin ciddi bir tartışma konusu olması ve bir toplumsal eylem ve davranış alanı olan siyasetin ahlâk temelinde yeniden oluşturulmasının istenmesidir. Aslında günümüzde sorun haline gelen sadece siyaset-ahlâk ilişkisi değil ahlâkla insan ve toplum hayatını kuşatan bütün toplumsal faaliyet alanları arasındaki ilişkilerdir. Söz konusu sorunun formüle edilmesinde aktif rol oynayacak olan ana soru cümlesi herhalde şu olmalıdır: İnsan davranışları ahlâk bağımlı mı, yoksa ahlâk ve değerden bağımsız eylemler midir? Bu soruya tatminkâr ve anlamlı bir cevap verilmedikçe siyaset ile ahlâk ilişkilerini veya ahlâkla toplumsal faaliyet alanları arasındaki etkileşimi anlamak zor olacaktır.

Siyasetin en kısa anlatımla toplumsal hayatta güç ve egemenlik kullanımını gerektiren ve emir-itaat ilişkileri çerçevesinde cereyan eden faaliyetler ve eylemler alanı olarak ortaya konulması mümkün. Bu anlamda siyaset, genel nitelikleriyle iktidarı, yani başkalarına emretme ve onların davranışlarını kendi istek ve arzularına göre belirleme gücünü ele geçirme çabası olarak tanımlanabilir. Bir toplumsal hayatta en üstün emretme gücünü ele geçirmek amacına yönelen eylemler bütünü olarak siyaset, temelde iktidarı elde etme, iktidarda mümkün olduğu kadar daha uzun zaman tutunma ve iktidarı tüm toplum üyelerini kapsayacak şekilde kullanma mücadelesi ve yöntemi olarak betimlenebilir. Bu anlamda siyasetin iktidar, güç ve egemenlik hedeflerine yönelmiş bir eylemler ve davranışlar kümesi olduğu ifade edilebilir. Bir başka anlatımla siyaset, belli toplumsal alanlarda birey ve gruplarca geliştirilen farklı önlem ve problem çözme önerileri (siyasa) arasındaki yarışmalar şeklinde de tanımlanabilir (Oktay, 2003: 2). Bu çerçevede toplumsal sorunların çözümü noktasında geliştirilen farklı önlemlerden birinin uygulanabilirliği siyasi iktidar kullanımını ve egemen konumda bulunmayı gerektirmektedir. Hem farklı önerilerin uygulanabilir hale gelmesi hususundaki yarış hem de iktidarın elde edilmesi ve tasarruf edilmesi alanındaki rekabete yönelik eylemler siyasetin evreninde yer almaktadır. İster örgütlü iktidar, isterse önlemleri uygulanabilir hale getirmek için verilen yarış ve rekabet halindeki unsurları içeren bir faaliyet alanı olsun siyasetle ahlâk arasında yakın bir ilişkinin varlığı ve her iki unsurun birbirlerini etkilemeleri söz konusudur.

III

Ahlâk insanların toplum içindeki davranışlarını ve birbiriyle ilişkilerini düzenlemede etkin rol oynayan bir değerler sistemi olarak görülebilir. H. Tepe'nin anlatımıyla "ahlâk kişilere kişiler arası ilişkilerde nasıl davranmaları ya da nasıl davranmamaları gerektiğini söyleyen hazır bir değer yargıları dizgesidir" (Tepe, 1993: 292). Bu anlamda ahlâk siyaset, ekonomi ve ticaret gibi bir toplumsal eylem alanı değil bu eylem ve davranışların nasıl olacağını gösteren bir kurallar ve değerler sistemidir. Biraz kalın çizgilerle altının çizilmesi gerekir ki ahlâk, toplum hayatında insanların davranışlarının *nasıl olması gerektiğine* ilişkin ölçüler koymakta ve davranış sahiplerine bir "vazife" (ödev) yüklemektedir. Öyle ki insanların ortaya koydukları davranış ve tutumlar beklenen ve talep edilen "iyi" ve "doğru" ise "erdem" ve "fazilet" olarak nitelenmektedir. Eylem ve davranışlarıyla kendilerinden beklenen "vazife"yi yerine getirdiklerinde "iyi" ve "doğru" yapmış oldukları değerlendirilip toplum tarafından takdir edilmektedir. Tersini durumda ise yani insanların gösterdikleri davranış ve tutumlar aklen "kötü" olarak nitelendiriliyorsa bu durum "erdemsizlik" ve "ahlâksızlık" olarak değerlendirilmektedir (Bk. Güler, 1998: 30).

Bir eylem ve davranışın nasıl olması gerektiği, daha doğrusu onun "iyi" olarak görülüp istenir olmasını sağlayan temel saikin, onun eylemi yapana sağladığı mutluluk, haz veya fayda olduğu ileri sürülmüştür (İzzetbegoviç, 1987: 202 vd.). Mesela Aristoteles'e göre erdem ile mutluluk arasında bir ilişki vardır ve insanın tüm davranışları nihai anlamda mutluluğa yöneliktir (Ceylan, 2001: 158). Buna karşılık bir davranış ve eylemi ahlâken iyi olarak değerlendirmede Allah'ın rızasını kazanma ve inanılan dini kurallara uygun davranma da önemli rol oynayabilmektedir. Bu durumda bir eylemin ahlâken "iyi" olarak nitelendirilmesinde farklı faktörler gündeme gelebilmektedir.

Siyaset açısından buradaki temel sorun "vazife" olarak çerçevelenen ve insanlardan yapmaları beklenen, talep edilen davranış ve tutumları yerine getiren aktörlerin siyasette "başarılı" olup olamayacağı sorunudur. Ahlâken "iyi" ve "güzel" davranışta bulunan, yani kendisinden bekleneni yapan kişi siyasette "başarılı" olan kişi midir? Daha doğrusu siyasette başarı ahlâken "iyi" ve "güzel" eylemlerde bulunmaktan mı geçmektedir? İşte bu temel soru iktidara ilişkin bir eylem ve davranış alanı olan siyasetle ahlâk arasındaki ilişkilerin sorunsallaşmakta olduğunu göstermektedir. Bu sorun doğal olarak siyaset-ahlâk ilişkisini tartışma alanına çekmektedir.

Siyasetle ahlâk arasındaki ilişkinin üç farklı yaklaşımla ele alınacağı savunulmuştur. Buna göre siyaseti ahlâka feda eden Platoncu yaklaşım, siyasetin ahlâkî değerlere bağlanarak yapılamayacağını savunan Machiavellici yaklaşım ile siyasetin/devletin kendi varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ahlâkî değerlerin gelişeceği ortamı hazırlayacağı demokratik yaklaşım (Ağaoğulları, 1993: 283-289). Platoncu yaklaşıma göre devletin/siyasetin görevi **erdem**i hayata geçirmek olup bireyleri erdeme yönlendirmede araçsal bir konuma sahiptir. Böyle bir anlayış, bireye sınırlı bir özgürlük alanı bırakan baskıcı ve otoriter siyaset yapılanmasında etken olmaktadır. Siyasetin ahlâk açısından sorunlu olması, siyasetin doğasının ahlâkın

doğasıyla aykırı özellikte olmasından ileri gelmektedir. Öncelikle siyaset toplumsal eşitsizliklerin bir sonucu olup yöneten-yönetilen ayırımına dayanmaktadır. Yönetenlerin neden yönetme hakkına sahip oldukları, yönetilenlerin neden itaat etmeleri gerektiği konusunda farklı tezler geliştirilmiştir. Diğer yandan siyaset bir güç ve iktidar kullanımıyla ilgili olduğundan toplumdaki oluşum ve bölüşüm dinamiklerinde belirleyici bir role sahiptir (Bk. Alkan, 1993: 105-112). Siyasetin doğasında mevcut olan bu nitelikleri ahlâk açısından sorun teşkil etmektedir. Zira ahlak alanında güç kullanımı ve eşitsizliklere göre davranış onaylanabilen bir durum değildir.

Siyasete ilişkin eylem ve davranışlar alanında merkezi ve yönlendirici kavramın "menfaat", ahlâk alanında ise "vazife" olduğu bilinmektedir:

"Vazife ile menfaat her insanî hareket tarzının iki değişik muharrikini teşkil etmektedir. Aralarında, kaide olarak, karşılaştırma yapılamaz. Vazife hiçbir zaman menfaatçi değildir, menfaatin ise ahlâkla alakası yoktur" (İzzetbegoviç, 1987: 176).

Ahlâkın ne işlevsel ne de rasyonel olduğuna işaret eden İzzetbegoviç (1987: 176) ahlâkî davranışı çok çarpıcı bir örnekle anlatmaktadır:

"Eğer hayatımı tehlikeye atmak suretiyle komşumun çocuğunu kurtarmak üzere yanan eve girip kucagımda ölmüş çocukla dönsen, neticesiz hareketsiz kalan hareketimin kıymetsiz olduğu söylenebilir mi? Faydasız bu fedakârlığa, neticesiz bu teşebbüse kıymet veren şey işte ahlâktır."

Bu noktada bu iki merkezi ve yönlendirici kavramın bütünleştirilmesinin imkân dâhilinde olup olmayacağını sorulması gerekiyor. Ahlâkî ilkeleri niteleyen en önemli özellik kişilerin davranışlarında bir vazife olarak kendilerinden beklenen ve talep edilen *tavsiye edici*, yani bir tür "eylem kılavuzları" olmalarıdır. Yani ahlâk sistemleri gelecekteki muhtemel durumlara uygulanacak soyut davranış ilke ve kurallarından oluşmakta ve bireylere bir vazife olarak sunulmaktadır. İşte bu noktada belli durumlara ilişkin farklı önlemler dizisi ve iktidara ilişkin yarış ve rekabete yönelen eylemler olarak ortaya çıkan siyasetin gerçeklik alanının ideal olarak belirlenen ve kişilere bir vazife şeklinde sunulan soyut davranış ilke ve kurallara göre işleminin ne kadar mümkün olduğu temel bir sorudur. Bu soru çerçevesinde siyaset alanındaki eylem ve davranışların tavsiye edilen, "eylem kılavuzları" olan vazife olarak telakki edilen ahlâkî ilke ve kurallara uygun olarak gerçekleşme imkânının bulunup bulunmadığı önemli bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Siyaset ve ahlâk ilişkilerinin sorunsallaşmasında işte bu sorular çerçevesinde cereyan eden ilişkiler ve tartışmalar olduğu gözlenmektedir.

IV

Aslında insan davranışlarının belli davranış kalıplarına, kurallara ve eylem biçimlerine göre oluşmakta olduğu belirtilmelidir. Davranış ve eylemleri yönlendiren ana saik siyasetin merkezindeki "menfaat" mi, yoksa ahlâkın merkezinde yer alan "va-

zife” midir? Her bir davranışın gerçekleştiği toplumsal ortamda bir izahı ve onun öyle olmasını sağlayan bir kültürel çerçevesi olduğu açıktır. Siyasal eylem ve davranışların da gerçekleştiği kültürel ortamın belli etkiler altında oluştuğu, onun öyle olmasını sağlayan bir kültürel zeminin bulunduğu, daha doğrusu bir takım “eylem kılavuzları”nın var olduğu belirtilmelidir. İnsanın hiçbir eylem ve davranışının kültürel ve toplumsal bağlamından ayrı düşünülmemeyeceği, bundan dolayı da davranışların kültür ve değer bağımlı olarak gerçekleştikleri söylenebilir. İnsan davranışları salt mekanik bir biçimde gerçekleşmez ve süreç monist bir formda işlemez. Farklı toplumsal ve kültürel ortamlarda farklı siyasal eylem ve davranışların meydana gelmesi, temelde bu davranışlara yol gösteren “eylem kılavuzları”nın, ilke ve kuralların farklılığıyla ilgilidir. “Eylem kılavuzları” farklılaştıkça eylem ve davranışlar da farklılaşmaktadır.

Siyaset ve diğer alanlardaki aktörlere eylemlerde bulunurken nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin davranış kalıpları sunan ahlâkın bu ilişkide konumunun bağımlı mı yoksa bağımsız bir değişken mi olduğu önemli bir sorundur ve siyaset-ahlâk ilişkisi tartışmasına bir kapı aralayabilir. Ahlâkın akılla izaha kalkışılması onun toplumsal ilişkilerdeki bağımsız konumunu ortadan kaldırmakta ve “yararlı (veya hoş) şeylerin yapılmasına indirgenmesi”yle sonuçlanmaktadır. Dietrich von Holbach’ın “insan hareketlerinin tek muharriki menfaattir” tezine karşılık meşhur faydacılardan Jeremy Bentham da “İnsanlık tabiat tarafından iki hükümdarın hâkimiyeti altına sokulmuştur: acı ve zevk. Bizim ne yapacağımızı ancak onlar göstermektedir” sözleri ahlâkın aklen inkârı ve bağımsız pozisyonunun ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır (İzzetbegoviç, 1987: 202-212). Kişiye bir vazife olarak yüklenilen ahlâkî davranışın akli olarak belirli bir fayda ve menfaate yönelmiş eylem derecesine indirgenmesi siyaset gerçekliğinin anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Burada temel meselenin siyasi davranış ve eylemlere yön veren “eylem kılavuzları”nın toplumsal ahlâk ilke ve kurallarıyla ne kadar imtizaç ettikleri konusudur. Daha doğrusu siyaset alanındaki eylemlere yön veren muharrik kavram olan “menfaat”in akla göre mi, yoksa ahlâkın temel ilkelerine göre mi tanımlanacağı meselesidir. Şayet bu alanda bir imtizaç problemi yoksa siyasi eylem ve davranışların toplumsal ahlâk ilke ve kurallarına göre cereyan etmesi söz konusu olabilir. Fakat gözlemlerle biliyoruz ki bu konuda siyasi eylem ve davranışlarla toplumsal ahlâk ilke ve kuralları arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Sorun siyasetin toplumsal ahlâk ilke ve kurallardan bağımsız olması mı, yoksa siyasetin ayrı ilke ve kurallarının bulunması mıdır? Bir başka anlatımla siyasetin toplumsal ahlâk sisteminden ayrı bir “eylem kılavuzu” var mıdır? Siyasetin dünyası ile ahlâkın dünyası arasında bir zıtlık söz konusu mudur? Mesela dürüstlük ve menfaatin bir arada bulunduğu bir durumda dürüstlüğün en iyi yöntem olduğu söylenebilir mi? Dürüstlük siyaset dünyasında pek çok ilişkide kişisel veya “ulusal menfaate” uygun rasyonel bir davranış olmayabilmektedir.

Bu kadim soru çerçevesindeki tartışmaya siyasi eylem ve davranışların erdem ve fazilete yönelen ahlâk ilkelerine göre değil menfaat ve faydaya yönelen rasyonaliteye göre oluştuğunu savunan düşünürler anlaşılabilir bir açıklama getirmişlerdir.

Siyaset ve ahlâk ilişkisi söz konusu edildiğinde her halükarda 16. yüzyılın başlarında yaşamış olan meşhur N. Machiavelli (öl. 1528) akla gelmektedir. Siyaseti ahlâk ilkelerine göre işleyen ideal çerçeveden ayırarak gerçekçi zemine oturtma noktasında siyaset teorisine önemli bir katkı yapmış olan Machiavelli, siyaset alanındaki eylem ve davranışları ahlâkın ilke ve kurallarından ayırarak siyasetin kendisine özgü rasyonel ilke ve kuralları bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu alandaki ahlâkî akılla tanımlamaya ve onu bağımsız konumundan bağımlı hale getirmeye yönelmiştir. O siyaseti ahlâk ilkelerine göre kurmayı ve ideallere göre yapılandırmayı değil siyasetin gerçek hayatta menfaat saikiyle işlediğini dikkate almıştır. Machiavelli’ye göre siyasette başarının yani eylemin kendisine yöneldiği menfaatin temel ölçütü iktidarı ele geçirmek, tutunmak ve mümkün olduğu kadar uzun zaman kullanmaktır. Bunun için yapılması gereken menfaate karşı olan ve önceden belirlenen bir takım soyut “eylem kılavuzları”na uygun davranmak değil “başarılı” olmaya hizmet edecek eylemlerde bulunmaktır. Bu konuda kılavuz vazife olarak sunulan erdeme ve fazilete yönelen soyut ahlâk ilkeleri değil amacı gerçekleştirecek rasyonel eylem ve tecrübelerdir.

Machiavelli’nin (1984: 111) gözlemlerine göre “ancak verdikleri sözü hiçe saymış ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmasını bilmiş prensler büyük işler yapmışlardır ve sonunda dürüstlüğü temel almış olanlara üstün gelmişlerdir”. Oysaki insan davranışlarının “dürüstlük” temelinde gerçekleşmesi ahlâkın eylem sahiplerine “vazife” olarak yüklediği bir ilkedir. Ancak bu “vazife” çerçevesi siyasette “başarı”nın sağlanmasında yeterli olamamaktadır. Buna karşılık siyasetin merkezinde yer alan “menfaat”in gerçekleşmesi için “verdikleri sözü hiçe saymış ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmasını bilmiş” olanlar başarılı olmuşlardır. “Verdiği sözü hiçe saymak ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmak” ahlâk ilkelerine ve dürüstlüğe göre asla tasvip edilebilecek davranışlar değildir. Davranış sahiplerinden böyle davranmaları ne talep edilmekte ne de beklenmektedir. Ancak siyasette “menfaat”in ve başarının elde edilmesini sağlayan hesaba, menfaate, disipline ve akla dayanan önemli bir davranıştır. Ahlâkî davranış ise menfaate karşı olup hesaba, disipline ve akla dayalı olmakla bir ilgisi yoktur. Ahlâkî davranış daima kişisel olgunluğa dayanır ve iyilik, hakikat ve adalet idealleriyle uyum içerisindedir. Özellikle kolektif ve genel menfaat söz konusu olduğunda bunun ahlâka dayanması imkânsızdır. A. İzzetbegoviç’in (1987: 209) şu cümleleri dikkat çekici ve açıklayıcıdır:

“Bir grubun veya milletin umumî menfaati başka bir grubun veya milletin mensuplarının sömürülmesi, köleleştirilmesi ve hatta imha edilmesini icap ettirebilir. Yeniçağın milli devletler tarihi ve bilhassa emperyalizm tarihi, umumî denilen menfaatin apaçık bir cinayet mahiyetini alabildiğine dair örneklerle doludur.”

Bu bağlamda ahlâkın bir grubun menfaatine yaptığı katkı ölçüğünde değerlendirilmesi onun araçsallaşmasını sağlamıştır. Mesela Lenin’in proletaryanın zaferine katkıda bulunan şeyi ahlâkî olarak değerlendirmesinin Stalin yönetiminde ne tür sonuçlara sebep olduğu herkesin bilgisindedir. Bu bakımdan ahlâkın grup menfaa-

tiyle tanımlanması vahim sonuçlara ve siyasi eylemlerin meşrulaştırılmasına yol açmaktadır.

Macihavelli'ye göre (1984: 111) bir prens “devleti elinde tutmak için sık sık verdiği söze karşı, iyilikseverliğe karşı, insanlığa karşı, dine karşı davranmak zorunda kalır. Bu yüzden tarihin rüzgârına göre, durumların değişmelerine göre, dönmeye hazır bir zihne sahip olmalıdır.” Bu durumda siyaset alanında belli roller üstlenen kişinin “...gerekliyorsa kötülüğü seçmesini bil”mesi gerekmektedir. Mümkünse iyilikten ayrılmaması ve ahlâk ilke ve kurallarına uygun hareket etmesi arzulanır, ancak “kamu menfaatinin” söz konusu olduğu siyasette ahlâkî kuralların bir biçimde aşılabilmesine dikkat çekmektedir.

Machiavelli'nin bu cümlelerinden ne anlıyoruz? En kestirme ifade ile siyaset denilen toplumsal eylem alanı ahlâkın soyut ilke ve kurallarından farklı işlemektedir. Siyasette merkezi role sahip “menfaat” ve özellikle de “kamu yararı”, bireysel davranış ve eylemlere yön veren “vazife” ve “eylem kılavuzları”ndan oluşan ahlâka göre işlememekte, siyaset menfaat temelinde akıl, disiplin, fayda ve yarar ölçülerine göre yapılmaktadır.

Cemil Meriç'in (1974: 156) Machiavelli ile ilgili aşağıdaki değerlendirmesi sorunun mahiyetinin ortaya konulmasında açıklayıcı niteliktedir:

“Hükümdar” yazarına göre dürüstlük özel hayatta olur, politikanın tek kuralı iktidarın menfaatidir. Politika ahlâk dışıdır, çünkü namussuzlar arasında yüzde yüz namuslu kalmak isteyen ergeç mahvolur; tarihi eylem içinde iyi kalplilik felakete götürür insanı; zulüm, yufka yüreklilikten daha az zalimdir. İç savaşları önlemek için üç beş kelle koparmak zulüm değil, vazife. İktidar bir hale ile çevrili... Politikanın kaderi görünüşte cereyan etmek, görünüşte önem vermek. İnsanlar ellerinden çok, gözleriyle hüküm verirler. Kimse ne olduğumuzu bilmez, nasıl göründüğümüzü bilir. İçyüzümüzü bilenler de, kalabalığın kanaatini yalanlamaya cesaret edemezler. Halk yalnız neticeleri görür; dava, otoritesini kaybetmemek, vasıtalar ne olursa olsun, hoş görülür ve alkışlanır. Siyasi münasebetler uzaktan uzağa ve umumiyet içinde kurulur. Birkaç jest, birkaç söz... Hükümdarların yumuşak kalpliliğini zaaf sayan umumi hüküm belki de haklıdır. Sertleşmesini bilmeyen bir iyilik, iyilik olmakta ısrar eden bir iyilik neye yarar? Bu bir nevi başkasını yok farzetmek ve sonunda küçümsemek değil midir? Bazen katı yürekli politikacı, insanları ve hürriyeti hümanist olduğunu haykırandan daha çok sever.”

V

Siyaset-ahlâk ilişkilerinin bu sorunlu yapısı bilindiğindendir ki İslam toplumlarında iktidarı ellerinde tutan hükümdarlara, ahlâk ve adaleti tavsiye eden kitaplar yazılmıştır. *Siyasetnâme/Nasihâtname* olarak sınıflandırılan bu kitaplarda, siyaset erkini kullanan kişilere devamlı ahlâk ve erdem hatırlatılmaya çalışılmış ve toplumu bu ilkelere göre yönetmeleri, ahlak ilkelerinden ayrılmamaları gerektiği, ayrılmaları durumunda ne gibi olumsuzluklarla karşılaşacakları anlatmıştır. Aslında devlet

yönetimine ilişkin sorunların ele alınıp tartışıldığı *siyasetnâme* veya *nasihatnâme* türü eserler aynı zamanda ahlâk kitapları özelliği taşımaktadır. Siyasetin doğasının ahlâkî aşan ve çoğu kez onunla çelişen bir özelliğe sahip olduğu Müslüman düşünürlerce de bilinen bir husustu. Ancak bu onaylanan, kabul edilen bir sonuç değil ahlâkî ilke ve kurallarla dönüştürülmesi gereken bir alan olarak görülmüştür. Mesele Osmanlı Devletinde bir dönem uygulanan ve tartışma konusu olan “nizam-ı âlem için evlât katli” ile “siyaseten katli” meselesi bu çerçevede değerlendirilmesi gereken örnek olaylardır. İslam uleması “evlât katli”ne vize vermiş, onaylamış değil, ancak çok kesin ölçülerle de karşı çıkmamıştır. Her ne kadar Fatih'in kanunnâmesinde “ulema dahi tecviz etmiştir” denmişse de açıkça cevaz veren bir fetva söz konusu olmamıştır. Sadece bu konunun siyasete müteallik bir konu olduğu ve “bilindiği gibi amel edilmesi” tavsiye edilmiştir. Çünkü bu siyasi sorunun İslam ahlâkî bağlamında çözümlenmesi mümkün değildi. Bu olaylar grup, millet menfaati için anlamalı ve meşru gibi gözükse de ahlâk açısından onaylanması imkânsızdır.

VI

Siyasetin insanı erdemli bir varlık düzeyine yükseltmek amacı güden ahlâk alanıyla yıldızının pek barışık olduğu söylenemez. Bu dün böyle idi bugün de böyledir. Birey düzeyinde onaylanmayan pek çok eylem ve davranışın siyaset alanında “mümkün” olarak görülmesi ve hatta siyasetin gereği olarak kabul edilip onaylanması imkân dâhilindedir. Çünkü siyasetin doğası “vazife” kavramı üzerinde değil “menfaat” kavramı üzerinde oturmaktadır. Ancak bu siyasetin ahlâk dışı bir alan olduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü insan davranışları, hangi alana yönelik olursa olsun, temelde ahlâk ve değer bağımlı davranışlardır. Ahlâk çoğu defa bağımlı değil bağımsız bir değişkendir. Ne var ki siyaset alanında bu bağımlılığın derecesi gevşemekte ve toplum tarafından da bu durum makul ve kabul edilebilir olarak görülmektedir. Kişinin kendisi için yaptığı bir davranışta ahlâkî ilkelerden sapması kabul görmezken bunun “kamu yararı” ve “menfaati” söz konusu olduğunda eleştirinin dozu azalmaktadır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali (1993), “Siyasal Ahlâk ve Devlet”, *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*, Editör: Türker Aklan, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ALKAN, Türker (1993), “Siyasal Ahlâkın Özelliği”, *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- CEYLAN, Yasin (2001), “Etik Değerlerin İnsan Yaşamındaki Yeri”, *İslâmiyât*, IV/3, Temmuz-Eylül.
- GÜLER, İlhami (1998), *Allah'ın Ahlâkiliği Sorunu*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- İZZETBEGOVİÇ, Ali (1987), *Doğu ve Batı Arasında İslâm*, Türkçesi: Sahil Şaban, İstanbul: Nehir Yayınları.

MACHİAVELLİ, N. (1984), *Prens*, İtalyanca'dan Çeviren: Nazım Güvenç, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

MERİÇ, Cemil (1974), *Umrândan Uygarlığa*, İstanbul.

OKTAY, Cemil (2003), *Siyaset Bilimi İncelemeleri*, İstanbul: Alfa Yayınları.

TEPE, Harun (1993), "Siyaset Ahlâkı ya da Siyasetçinin Ahlâkı", *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*, Editör: Türker Alkan, Ankara: Bilgi Yayınevi.

TEPE, Harun (1998), "Bir Felsefe Dalı Olarak Etik", *Doğu Batı*, 1/4, Ağustos Eylül Ekim.